

ptum praelati obliget; in tali enim casu peccat, sive non faciat, quia contra conscientiam agit, sive faciat, quia praelato inobediens est. Magis autem peccat si non faciat, conscientia durante, quod conscientia dicitur: cum plus liget quam praeceptum praelati.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ille qui vovit obedientiam, tenetur obedire in his ad quae bonum (1) obedientiae se extendit; nec ab ista obligatione absolvitur per errorem conscientiae, nec iterum a conscientiae absolvitur ligamine per istam obligationem; et ita manet in eo duplex contraria obligatio. Quarum una, scilicet quae est conscientiae, est maior, quia intensior; minor, quia solubilior; alia vero e contrario. Obligatio enim illa quae est ad praelatum, solvi non potest, sicut conscientia erronea deponi potest.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis opus illud per se sit indifferens, tamen ex dictamine conscientiae fit non indifferens.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis praelatus sit superior subdito, tamen Deus, sub cuius praecepti specie ligat conscientia, est maior quam praelatus.

AD QUARTUM dicendum, quod subditus non habet iudicare de praecepto praelati, sed de impletione praecepti, quae ad ipsum spectat. Unusquisque enim tenetur actus suos examinare ad conscientiam quam a Deo habet, sive sit naturalis, sive acquisita sive infusa: omnis enim homo debet secundum rationem agere.

QUAESTIO XVIII

DE COGNITIONE PRIMI HOMINIS IN STATU INNOCENTIAE

(In octo articulis divisa.)

Primo utrum homo in statu innocentiae cognoverit Deum per essentiam; 2º utrum homo in statu innocentiae per creaturas viderit Deum; 3º utrum Adam in statu innocentiae fidem de Deo haberet; 4º utrum Adam habuit in statu innocentiae omnium creaturarum notitiam; 5º utrum Adam in statu innocentiae viderit Angelos per essentiam; 6º utrum Adam in primo statu errare sive decipi potuit; 7º utrum pueri qui ex Adam nascerentur, plenam rerum omnium notitiam habuissent, sicut Adam habuit; 8º utrum pueri mox nati in statu innocentiae usum plenarium rationis habuissent.

(1) Forte votum.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum homo in statu innocentiae cognoverit Deum per essentiam.* (I part., quaest. xciv. art. 1.)

Quaestio est de cognitione primi hominis in statu innocentiae; et primo quaeritur, utrum in statu illo cognoverit Deum per essentiam; et videtur quod sic. Dicit enim Magister in IV Sent., dist. 1, quod *homo ante peccatum Deum sine medio vidit*. Sed videre Deum sine medio, est videre Deum per essentiam. Ergo in statu innocentiae vidit Deum per essentiam.

2. Sed dicendum, quod Magister intelligit quod vidit sine medio quoad nubilum culpae, non autem sine medio creaturae. — Sed contra est quod Magister ibidem dicit, quod *quia nos per medium Deum videmus, oportet quod ex visibilibus creaturis ad eum deveniamus*. Ergo videtur quod intelligat de medio creaturae. Sed videre sine medio creaturae, est videre per essentiam. Ergo, etc.

3. Praeterea, Philip., IV, 7, dicitur, quod *pax Dei, quae exsuperat omnem sensum custodiat corda vestra*: hoc intelligitur de pace quam Deus facit in patria in beatis; quod Glossa (ordin. et interlin.) ibid. sic exponit: *Omnem sensum, idest intellectum nostrum, non eorum qui semper vident faciem Patris*. Ex quo habetur quod pax sive gaudium beatorum excedit intellectum omnem illius qui gaudio illo non perfuitur. Sed Adam in innocentia gaudia beatorum vidit: unde dicit Gregorius, IV Dial. (in princ.): *Homo peccando extra se ipsum fustus illa iam celestis patrie gaudia quae prius contemplari solebat, videre non poterat*. Ergo Adam in illo statu gaudio celestis patriae fruebatur.

4. Praeterea, Hugo de Sancto-Victore (lib. I de Sacram., part. V, cap. xiv) dicit, quod homo in statu illo cognoscebat Creatorem suum ea cognitione qua tunc per praesentiam contemplationis manifestius carnebatur. Sed videre Deum per praesentiam contemplationis, est videre ipsum per essentiam, ut videtur. Ergo Deum per essentiam Adam in statu illo vidit.

5. Praeterea, homo factus est ad videndum Deum: ad hoc enim fecit Deus rationalem creaturam, ut similitudinis suae particeps esset, quae in eius visione consistit, ut habetur I dist. II Sent. Si igitur in statu innocentiae Deum Adam per essentiam non videbat, hoc non erat nisi quia aliquid medium impeditabat. Non autem medium culpae impeditabat, quia tunc ab ea immunitas erat; nec impeditabat medium creaturae, quia Deus est intimior rationali animae quam quaelibet creatura. Ergo Adam in statu innocentiae videt Deum per essentiam.

6. Praeterea, sicut affectiva hominis non perficitur nisi per summum bonum, ita cognitiva non nisi per summum verum, ut patet in lib. de Spiritu et Anima (cap. xi). Sed unicuique inest desiderium suae perfectionis. Ergo Adam in primo statu desi-

derabat Deum per essentiam videre. Sed quicumque caret eo quod desiderat, affligitur. Si igitur Adam tunc Deum per essentiam non videbat, affligebatur. Hoc autem est falsum; quia afflictio, cum sit poena, culpam præcedere non potest. Ergo Deum per essentiam vidit.

7. Præterea, anima hominis ita facta est ad Dei imaginem, ut nulla interposita creatura ab ipsa prima veritate formetur, ut dicitur in lib. de Spiritu et Anima (cap. x non procul a fin., et cap. xi, ante med.). Sed imago manebat integra et pura in homine in statu innocentie. Ergo in ipsam summam veritatem ferebatur nullo mediante; et ita Deum per essentiam videbat.

8. Præterea, ad hoc quod aliquid videamus in actu, nihil aliud requiritur nisi quod species fiat intelligibilis in actu per abstractionem a materia et a conditionibus materiæ, quod pertinet ad intellectum agentem; et ut in intellectu recipiatur, quod pertinet ad intellectum possibilem. Sed essentia divina est per se intelligibilis, utpote omnino a materia separata: est etiam animæ ipsius hominis intima, cum in omnibus per essentiam Deus esse dicatur. Cum igitur nullum esset impedimentum in anima hominis in statu innocentie, videtur quod Deum per essentiam videbat.

9. Præterea, cum anima Adæ in statu innocentie esset debito modo ordinata, non erat ratio superior minus perfecta circa suum objectum proprium quam inferior circa objectum proprium. Sed inferior ratio, cuius est circa temporalia intendere, ipsa temporalia immediate videre poterat. Ergo et ratio superior, cuius est æterna conspiceret, poterat immediate Deum per essentiam videre.

10. Præterea, illud a quo fit aliquid visibile in actu, immediate a sensu visus cognoscitur, scilicet lux. Ergo illud a quo fit aliquid intelligibile actu, immediate ab intellectu cognoscitur. Sed non fit actu intelligibile aliquid ab aliquo nisi in quantum est actu; et ita Deus, cum solus sit actus purus, ipse est quo omnia intelligibilia fiunt. Ergo intellectus hominis in primo statu Deum immediate videbat, cum tunc nullum haberet impedimentum.

11. Præterea, Damascenus dicit (orth. Fidei, lib. II, cap. xii), quod homo in statu innocentie beatam vitam habuit, et omnem beatitudinem. Sed beata vita vel beatitudo consistit in hoc quod Deus per essentiam videatur. Ergo tunc per essentiam Deum vidit.

12. Præterea, Damascenus dicit (lib. III, cap. xi), quod homo tunc reficiebatur fruitione ditissimæ contemplationis, sicut Angelus. Sed Angeli vident Deum per essentiam. Ergo Adam in statu illo Deum per essentiam vidit.

13. Præterea, natura hominis erat perfectior in statu innocentie quam post statum peccati. Sed aliquibus post statum

peccati concessum est ut Deum per essentiam viderent adhuc in hac vita mortali existentibus, sicut de Paulo et Moyse Augustinus dicit, XII super Genes. ad litteram (cap. xxvi et xxviii), et in lib. de videndo Deum (epist. cxlvii, olim cxii, cap. xii). Ergo multo fortius Adam in statu innocentie Deum per essentiam vidit.

14. Præterea, Genes., xi, supor illud: *Misit Deum soporem in Adam*, dicit Glossa (ordin. super illud: *Adæ non inventiebatur*): *Ecstasis recte intelligitur ad hoc immissa, ut mens Adæ particeps angelicæ curiæ et intrans in sanctuarium Dei novissima intelligeret*. Ex quo videtur quod sopor ille raptus quidam fuerit. Sed illi qui rapiuntur Deum per essentiam vident. Ergo et Adam.

15. Præterea, secundum Damascenum (orth. Fidei, lib. II, cap. xi, circa med.), Adam non tantum in corporali paradiso collocatus fuit, sed in spirituali. Spiritualis autem paradisi nihil aliud est quam beatitudo in visione Dei per essentiam consistens. Ergo, etc.

16. Præterea, Augustinus dicit, XIII de Civit. Dei (cap. x, parum a princ.), quod in statu innocentie non aberat quicquam quod bona voluntatis adipisceretur. Sed bona voluntas hoc adipisci poterat, ut Deum per essentiam videret. Ergo hoc a primis parentibus non aberat; ergo, etc.

Sed contra est quod dicit Augustinus in I de Trinit. (cap. viii a med.), quod Dei visio per essentiam beatus non erat. Ergo Deum per essentiam non vidit.

Præterea, Bernardus dicit, quod Deus in statu viæ potest quidem totus diligi, sed non videri. Videretur autem totus si videretur per essentiam; cum ejus essentia sit simplex. Ergo cum Adam esset in statu viæ, Deum per essentiam videre non potuit.

Præterea, anima oppressa mole carnis, distinctam rerum cognitionem amittit; unde Boetius dicitur in lib. de Consolat. (III, metro III) quod summam retinens, singula perdit. Sed in statu innocentie anima hominis aliquatenus per corpus deprimebatur, licet non tantum sicut post peccatum. Ergo retardabatur a visione divinæ essentiae, ad quam requiritur perfectissima dispositio; nec est aliquis ita perfecte intelligens, quin possit cogitari alium perfectius intelligere, nisi Deus, qui infinita simplicitate omnia intelligit.

Præterea, esse viatorum et comprehensorem simul, soli Christo est proprium. Sed Adam in statu innocentie viator erat; quod patuit ex hoc quod peccare potuit; et ita non fuit comprehensor, et ita Deum per essentiam non vidit.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod Deum per essentiam videre non solum contingit in patria, sed in via,

quamvis non ita perfecte in via sicut in patria; secundum hoc homo in statu innocentie mediam habuit visionem inter visionem beatorum et visionem hominis post peccatum; quia minus perfecte vidit quam beati, perfectius autem quam homo post peccatum videre potuit. Sed istud dictum est contrarium Scripturæ testimoniis, quæ concorditer in divina visione beatitudinem ultimam hominis ponunt; unde ex hoc ipso quod aliquis Deum per essentiam videt, beatus est. Et sic nullus adhuc in via ad beatitudinem existens, Deum per essentiam videre potuit, nec ipse Adam in statu innocentie, ut communis opinio tenet. Cujus veritas ratione ostendi potest. Cujuslibet enim naturæ est aliquid ultimum assignare, in quo ejus ultima perfectio consistit. Hominis autem, in quantum homo, perfectio non consistit nisi in actu intellectus, ex quo habet quod homo sit; in operatione autem intellectus possunt diferentes gradus distingui dupliciter. Uno modo ex diversitate intelligibilium. Quanto enim aliquis excellentius intelligibile intelligit, tanto excellentior est ejus intelligentia; unde, ut dicitur in X Ethic. (cap. vii et viii), *perfectissima operatio intellectus est operatio intellectus bene dispositi ad optimum intelligibile; sicut pulcherrima visio corporalis est visus bene dispositi ad pulcherrimum sub visu jacentium*. Alio modo in operatione intellectus accipiuntur gradus ex modo intelligendi. Possibile est enim unum et idem intelligibile diversimode a diversis intelligi, ab uno perfectius, ab alio minus perfecte. Non est autem possibile ut ultimus terminus perfectionis humanæ accipiatur secundum aliquem modum intelligendi; quia in istis modis intelligendi possunt considerari infiniti gradus, quo unus alio perfectius intelligit; unde oportet quod ultimus terminus humanæ perfectionis sit in intelligendo aliquid perfectissimum intelligibile, quod est essentia divina. In hoc igitur unaquaque rationalis creatura beata est quod essentiam Dei videt, non ex hoc quod ita limpide, vel plus vel minus eam videt. Non igitur visio beati a visione viatoris distinguitur per hoc quod est perfectius et minus perfecte videre; sed per hoc quod est videre et non videre. Et ideo, cum Adam fuerit adhuc in via ad beatitudinem, Deum per essentiam non vidit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in aliqua visione triplex medium considerari potest; unum est medium sub quo videtur; aliud quo videtur, quod est species rei visæ; aliud a quo accipitur cognitio rei visæ. Sicut in visione corporali medium sub quo videtur, est lumen, quo aliquid fit actu visibile, et visus perficitur ad videndum; medium autem quo videtur, est ipsa species rei sensibilis in oculo existens, quæ, sicut forma videntis in quantum est videns principium est visivæ operationis; medium autem a quo accipitur cognitio rei visæ, est sicut speculum, a quo interdum species alicujus visibilis utpote lapidis, fit in oculo, non

immediate ab ipso lapide. Et hæc tria in visione intellectuali inveniuntur: ut lumini corporali respondeat lumen intellectus agentis, quasi medium sub quo intellectus videt; species vero visibili species intelligibilis, qua intellectus possibilis fit actu intelligens; medio vero a quo accipitur visio cognitio, sicut a speculo, comparatur effectus a quo in cognitionem causæ devenimus; et ita similitudo causæ nostro intellectui imprimitur non immediate ex causa, sed ex effectu, in quo similitudo causæ respiciendæ. Unde hujusmodi cognitio dicitur specularis propter similitudinem quam habet ad visionem quæ fit per speculum. Homo igitur in statu post peccatum indiget ad cognoscendum Deum medio, quod est quasi speculum, in quo resultat ipsius Dei similitudo; oportet enim ut per ea quæ facta sunt, in invisibilia ejus veniamus, ut dicitur Rom., i. Hoc autem medio non indigebat homo in statu innocentie; indigebat autem medio quod est quasi species rei visæ; quia per aliquid spirituale lumen menti hominis influxum divinitus, quod erat quasi similitudo expressa lucis increatæ, Deum videbat. Sed hoc medio non indigebat in patria, quia ipsam Dei essentiam per se ipsam videbat, non per aliquam ejus similitudinem vel intelligibilem vel sensibilem, cum nulla creatura similitudo adeo possit perfecte Deum representare, ut per eam videns ipsam Dei essentiam cognoscere aliquis possit. Indigebat autem lumine gloriæ in patria, quod erit quasi medium sub quo videtur, secundum illud Psalm. xxxv. 10: *In lumine tuo videbimus lumen*, eo quod ista visio nulli creaturæ est naturalis, sed soli Deo; unde nulla creatura in eam ex sua natura potest pertingere; sed ad eam consequendam oportet quod illustretur lumine divinitus emisso. Secunda autem visio, quæ est per medium, quod est species, est naturalis Angelo; sed est supra naturam hominis. Unde ad eam indiget lumine gratiæ. Tertia vero est competens naturæ hominis; et ideo ea sola sibi relinquitur post peccatum. Et ideo patet quod visio qua homo Deum in statu innocentie vidit, media fuit inter visionem qua nunc videmus, et visionem beatorum. Patet igitur quod homo post peccatum triplici medio indiget ad videndum Deum; scilicet ipsa creatura, ex qua in divinam cognitionem ascendit; et similitudine ipsius Dei, quam ex creatura accipit; et lumine, quo perficitur ad hoc ut in Deum dirigatur; sive sit lumen naturæ, ut lumen intellectus agentis, sive gratiæ, ut fidei et sapientiæ. In statu vero ante peccatum indigebat duplici medio; scilicet medio quod est similitudo Dei; et quod est lumen elevans vel dirigens mentem. Beati autem uno tantum indigent medio, scilicet lumine elevante mentem. Ipse autem Deus se ipsum videt absque omni medio, ipse enim est lumen quo se ipsum videt.

AD SECUNDUM dicendum, quod Magister non removet quam per aliquam similitudinem creaturæ quasi per medium Deus in

stato innocentie videretur; sed quia non indigebat ad hoc medio visibilis creaturæ.

AD TERTIUM dicendum, quod Adam in statu innocentie non videbat gaudia cœlestis curiæ ut comprehenderet quæ vel quanta essent, hoc enim solum beatorum est; sed cognoscebat de eis an sint, per hoc quod aliquam eorum participationem habebat.

AD QUARTUM dicendum, quod in contemplatione Deus videtur per medium, quod est lumen sapientiæ, mentem elevans ad cernenda divina; non autem ut ipsa divina essentia immediate videatur; et sic per gratiam videtur a contemplante post statum peccati, quamvis perfectus in statu innocentie.

AD QUINTUM dicendum, quod homo factus erat ad videndum Deum non in principio, sed in ultimo suæ perfectionis; et ideo quod in principio suæ conditionis Deum per essentiam non vidit, non fuit ex hoc quod obstaculo impediretur, sed solum proprio defectu; quia nondum ei inerat perfectio illa quæ requiritur ad videndum Deum per essentiam.

AD SEXTUM dicendum, quod Adam in statu innocentie desiderabat Deum per essentiam videre; sed ejus desiderium erat ordinatum; ad hoc enim tendebat quod videret Deum, quando tempus esset. Unde ex hoc quod Deum ante tempus debitum non videbat, nulla ei afflictio inerat.

AD SEPTIMUM dicendum, quod mens nostra dicitur immediate formari ab ipsa veritate prima, non quin eam cognoscat intermedium mediante aliquo habitu vel specie vel creatura; sed per modum quo exemplatum formatur ad suum exemplar immediatum. Posuerunt enim quidam, ut patet per Dionysium de divin. Nom. (v cap.), superiora in entibus esse inferiorum exemplaria, et ita animam hominis a Deo procedere mediante Angelo, et ad exemplar divinum formari mediante exemplari angelico; quod quidem ex verbis inductis removetur; ipsa enim humana mens immediate a Deo creatur, et immediate ab ipso sicut exemplari formatur; et per hoc immediate in ipso sicut in fine beatificatur.

AD OCTAVUM dicendum, quod quamvis Deus sit per se maxime intelligibilis, et adisset menti hominis in statu innocentie; non tamen aderat ei ut intelligibilis forma; quia intellectus hominis nondum habebat illam perfectionem quæ ad hoc requiritur.

AD NONUM dicendum, quod superioris rationis objectum secundum conditionem nature, non est ipsa divina essentia, sed rationes quedam a Deo in mentem influentes, et a creaturis acceptæ, quibus ad æterna conspicienda perficimur.

AD DECIMUM dicendum, quod immediatum principium et proximum quo ea quæ sunt in potentia, fiunt intelligibilia actu, est intellectus agens; sed primum principium quo intelligibilia fiunt, est ipsa lux increata. Et ita ipsa essentia di-

vina comparatur ad intelligibilia, sicut substantia solis ad visibilia corporalia. Non est autem necesse ut ille qui videt colorem aliquem, videat substantiam solis, sed ut videat lumen solis, prout eo color illustratur. Similiter non est necessarium ut ille qui cognoscit aliquid intelligibile, videat essentiam divinam; sed quod percipiat lumen intelligibile, quod a Deo originaliter manat, prout ipso est aliquid intelligibile actu.

AD UNDECIMUM dicendum, quod dictum Damasceni non est intelligendum quod Adam simpliciter beatus esset; sed beatus erat quadam beatitudine quæ illi statui competebat; sicut in statu miseriæ aliqui dicuntur secundum quid beati ratione aliojus perfectionis in eis existentis, ut Matth., v. 5: *Beati pauperes spiritu.*

AD DUODECIMUM dicendum, quod Angelus in statu nature conditæ non vidit Deum per essentiam; sed hoc ei competebat solum per gratiam. Adam autem in statu innocentie per gratiam habuit illum modum visionis quem habet Angelus per naturam, ut dictum est; et ideo dicitur sicut alter Angelus.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod Moyses et Paulus quadam privilegiata gratia Deum per essentiam viderunt. Et tamen, quamvis simpliciter essent in statu viæ; secundum quid tamen, prout Deum per essentiam videbant, non erant in statu viæ. Et ideo Adæ in statu innocentie, in quo adhuc viator erat, non competebat Deum per essentiam videre. Si tamen per aliquem raptum fuerit ad hoc elevatus supra communem cognitionem, quæ tunc ei competebat, ut Deum per essentiam videret, non est inconveniens; cum talis gratia ita potuerit conferri in statu innocentie sicut et post statum peccati.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod si intelligamus talem extasim Adæ fuisse qualis fuit raptus Pauli; tunc dicemus, quod illa visio erat supra modum communem visionis qui ei tunc competebat. Sed quia non expresse habetur quod in illo sopore Deum per essentiam viderit, possumus dicere, quod in illa extasi elevatus fuit non ad ipsam Dei essentiam videndam, sed ad cognoscenda quedam profundiora de divinis mysteriis quæ secundum communem modum humanæ cognitionis tunc sibi competeabant.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod paradisu spiritualis, prout perfectam delectationem designat, quæ beatum facit, in Dei visione consistit; sed prout simpliciter delectationem de Deo habitam designat, in qualemque contemplatione Dei paradisu spiritualis consistit.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod non fuisset bona et ordinata voluntas, si deliberasset tunc habere quod tunc ei non competebat; et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICULUS II. — *Utrum homo in statu innocentiae Deum per creaturas viderit.*

Secundo quaeritur, utrum homo in statu innocentiae Deum per creaturas viderit; et videtur quod non. Cognoscere enim Deum per creaturas, est cognoscere per effectum. Haec autem est collativa sive nativa cognitio; quae, cum languida sit et imperfecta, homini in statu innocentiae non competebat. Ergo Adam in statu innocentiae non vidit Deum per creaturas.

2. Praeterea, remota causa, removetur effectus. Sed Isidorus (lib. I de summo Bono, cap. iv) assignat hanc causam quare homo Deum per creaturas videt, quia a Creatore aversus ad creaturas se convertit; quod tunc in statu innocentiae nondum erat. Ergo tunc Deum per creaturas homo non videbat.

3. Praeterea, secundum Hugonem de Sancto-Victore (lib. I de Sacram., parte VI, cap. iv), homo in statu illo Deum cognoscebat per praesentiam contemplans. Sed in contemplatione videtur sine medio creaturae. Ergo Deum non videbat per creaturas.

4. Praeterea, Isidorus dicit (ibid., cap. xii), quod Angelus, ante omnem creaturam factus, Deum per creaturam non cognovit. Sed homo in statu innocentiae Deum sicut alter Angelus, secundum Damascenum (lib. II, cap. xi), vidit. Ergo ipse Deum ex creaturis non cognovit.

5. Praeterea, tenebra non est ratio cognoscendi lucem. Sed omnis creatura Creatori comparata, est tenebra. Ergo creator per creaturam cognosci non potest.

6. Praeterea, Augustinus dicit, VIII super Genes. ad litteram (cap. ult.): *Fortè, inquam, sic cum eis loquebatur, scilicet primis parentibus, etsi non tanta participatione divinae sapientiae quantum capiunt Angeli, tamen pro humano modulo quantumlibet minus, sed ipso genere visionis et locutionis.* Ex quo videtur posse accipi, quod homo in statu innocentiae illo genere cognitionis Deum cognoscebat quo Angeli cognoscunt. Sed Angeli non cognoscunt Deum per Creaturas, ut patet per Augustinum, II super Genes. ad litteram (cap. viii), et per Dionysium cap. de divin. Nomin. Ergo homo in statu innocentiae Deum per creaturas non videbat.

7. Praeterea, anima hominis similior est Deo quam aliqua sensibilis creatura. Ergo quando anima hominis in sua puritate erat, non tendebat ad Dei cognitionem per visibilem creaturam.

8. Praeterea, posita cognitione perfectiori, superfluit minus perfecta. Sed homo in statu innocentiae per praesentiam contemplationis Deum cognoscebat, ut dicit Hugo de Sancto-Victore (lib. I de Sacram., part. VI, cap. xvi). Ergo Deum per creaturas non cognovit.

Sed contra est quod Damascenus dicit II lib. (cap. xi a med.),

quod Adam in paradiso corporali constitutus est, ubi per creaturas suum Creatorem consideraret.

Respondeo dicendum, quod ad evidentiam hujus quaestionis sciendum est, quod secundum Boetium in lib. de Consol. (III, prosa X, parum a princ.), natura a perfectis principium sumit. Quod in operibus divinis considerari potest; in quolibet enim ejus opere ea quae prima sunt, perfectionem habent. Unde, cum in statu innocentiae constitueretur Adam ab ipso ut totius humani generis principium, non solum a quo natura humana propagaretur in posteros, sed etiam quo in alios originale iustitiam transfunderet, oportet ponere hominem in statu innocentiae duplicem perfectionem habuisse; unam quidem naturalem, aliam autem gratiae a Deo concessam supra debitum naturalium principiorum. Secundum autem naturalem perfectionem sibi competere non poterat ut Deum cognosceret nisi ex creatura: quod sic patet. In nullo enim genere potentia passiva extendit se nisi ad illa ad quae extendit se potentia activa; et ideo dicit Commentator, IX Metaph. (com. xi), quod non est aliqua potentia passiva in natura cui non respondeat activa. In natura autem humana duplex potentia ad intelligendum invenitur; una quasi passiva, quae est intellectus possibilis: alia est quasi activa, quae est intellectus agens; et ideo intellectus possibilis secundum naturalem viam non est in potentia nisi ad illas formas quae per intellectum agentem intelligibiles fiunt. Hae autem non sunt nisi formae sensibilibus rerum, quae a phantasmatibus abstrahantur; nam substantiae immateriales sunt intelligibiles per se ipsas, non quia nos eas intelligibiles faciamus; et ideo intellectus possibilis noster non potest se extendere ad aliqua intelligibilia nisi per illas formas quas a phantasmatibus abstrahit; et inde est quod nec Deum nec alias substantias immateriales cognoscere possumus naturaliter nisi per res sensibiles. Sed ex perfectione gratiae hoc habebat homo in statu innocentiae ut Deum cognosceret per inspirationem internam ex irradiatione divinae sapientiae; per quem modum Deum cognoscebat non ex visibilibus creaturis, sed ex quadam spiritali similitudine suae menti impressa.

Ita igitur in homine duplex cognitio erat: una qua cognoscebat Deum conformiter Angelis per inspirationem internam; alia qua cognoscebat Deum conformiter nobis per sensibiles creaturas. Differebat autem haec ejus secunda cognitio a cognitione nostra, sicut differt inquisitio habentis habitum scientiae, qui ex notis considerat ea quae quandoque noverat, ab inquisitione addiscentis, qui ex notis ad ignota nititur pervenire. Nos autem aliter Deum notum habere non possumus, nisi ex creaturis ad ejus notitiam veniamus. Adam vero Deum aliter sibi notum, scilicet per illustrationem internam, ex creaturis considerabat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod illa cognitio collativa qua ex notis in ignota devenimus, imperfectionem habet, cum per eam aliquid quasi ignoratum quaeratur. Talis autem non fuit illa collativa cognitio qua homo in statu innocentiae utebatur. Nihil tamen prohibet dicere, quin aliquid perfectum homini in illo statu competeat, non quidem quantum ad id quod debetur suae naturae, sed per comparationem ad naturam digniorem: non enim fuit tantae perfectionis humana natura in sua conditione, quanta angelica vel divina.

AD SECUNDUM dicendum, quod hoc quod Isidorus dicit, causa est quare homo necesse habebat ex creaturis cognitionem Dei, quasi ignoti, accipere; et hoc homo in statu innocentiae non indigebat, ut dictum est, in corp. art.

AD TERTIUM dicendum, quod praeter illam contemplationem cognitionem habebat aliam Dei notitiam qua eum ex creaturis cognoscebat, ut dictum est, ubi sup.

AD QUARTUM dicendum, quod Adam conformabatur Angelo in cognitione contemplationis per gratiam; sed praeter hoc habebat aliam cognitionem suae naturae competentem, ut dictum est, ibid.

AD QUINTUM dicendum, quod creatura est tenebra in quantum est ex nihilo; in quantum vero est a Deo, similitudinem aliquam ejus participat, et sic in ejus similitudinem ducit.

AD SEXTUM dicendum, quod Augustinus ibi loquitur de illa cognitione quae est per inspirationem divinam: quod patet ex hoc quod de locutione Dei ibi mentionem facit, nec omnino tacet de alio cognitionis modo, ubi subjungit: *Fortassis etiam illo locutionis genere*. Deus enim loquebatur, quod fit per creaturam, sive in extasi spiritus corporalibus imaginibus, sive ipsis sensibus corporis aliqua imagine praesentata.

AD SEPTIMUM dicendum, quod anima quamvis sit Deo similior quam alia creatura, non tamen in cognitionem naturae suae, et eam a ceteris discernat, potest pervenire nisi ex sensibilibus creaturis, a quibus cognitio nostra ortum habet.

AD OCTAVUM dicendum, quod quamvis Adam Deum viderit per lumen contemplationis, non tamen superfluit illa cognitio qua Deum ex creaturis consideravit: ut scilicet idem pluribus modis cognosceret; et quod non solum gratuitam, sed naturalem haberet cognitionem.

ARTICULUS III. — *Utrum Adam in statu innocentiae fidem de Deo habuit.* (II^a II^a part., quaest. v, art. 1.)

Tertio quaeritur, utrum Adam in statu innocentiae fidem de Deo habuit; et videtur quod non. Cognitio enim fidei est cognitio aenigmatica, ut patet I Cor., XIII, 12: *Videmus nunc per speculum in aenigmate*. Sed Adam in statu innocentiae habuit cognitionem non aenigmaticam, sed apertam. Ergo, etc.

2. Item, Hugo de Sancto Victore dicit (lib. I de Sacr., part. VI, cap. XIV) quod *cognovit Creatorem suam non ea cognitione qua a credentibus modo absens fide quaeritur*. Ergo idem quod prius.

3. Item, Gregorius, IV Dialog. (cap. 1), dicit: *Fides illis competit qui ea quae credenda sunt, per experimenta non possunt cognoscere*. Sed Adam, ut ibidem dicitur, experimento cognovit ea quae nos credimus. Ergo, etc.

4. Item, fides non solum est de Creatore, sed de Redemptore. Sed Adam in statu innocentiae nihil videtur cognovisse de Redemptore, quia sui casus praescius non fuit, sine quo redemptio non fuisset. Ergo, etc.

Sed contra est quod dicit Augustinus, XIV de Civit. Dei (cap. XXVI, paulo a princ.), quod *Adam in statu innocentiae habuit caritatem de corde puro et fide non ficta*.

Item, habuit omnes virtutes, ut Magister dicit in II Sent., dist. XXIX. Ergo et fidem.

Respondeo dicendum, quod Adam in primo statu fidem habuit: quod quidem apparet, si objectum fidei consideremus. Ipsa enim veritas prima, prout est non apparens, est objectum fidei; dico autem non apparens nec per speciem, sicut beatis apparet, nec per naturalem, sicut aliqua philosophis de Deo sunt nota, ut eum esse incorruptibilem, incorporeum, intelligibilem, et alia hujusmodi. Adam autem non solum sciebat illa de Deo quae naturali ratione cognosci possunt, sed etiam amplius; nec tamen ad videndum Deum per essentiam pervenerat; unde constat quod de Deo cognitionem fidei habebat.

Sed fides est duplex, scilicet secundum duplicem auditum, et duplicem locutionem. Est enim fides ex auditu, ut dicitur, Rom., X. Est etiam quaedam locutio exterior qua Deus nobis per praedicatorum loquitur; quaedam interior, qua loquitur nobis per inspirationem internam. Dicitur autem ipsa interior inspiratio locutio quaedam ad similitudinem exterioris locutionis: sicut enim in exteriori locutione proferimus ad ipsum audientem non ipsam rem quam notificare cupimus, sed signum illius rei, scilicet vocem significativam; ita Deus interior inspirando non exhibet essentiam suam ad videndum, sed aliquid suae essentiae signum quod est aliqua spiritualis similitudo suae sapientiae. Ab utroque auditu fides in cordibus fidelium oritur. Per auditum anteriorem in his qui fidem primo acceperunt et docuerunt, sicut in Apostolis et Prophetis; unde in Psal. LXXXIV, 9: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*. Per secundum vero auditum fides oritur in cordibus aliorum fidelium, qui per alios homines cognitionem fidei accipiunt. Adam autem primo fidem habuit, et primo est fidem edoctus a Deo; et ideo per internam locutionem fidem habere debuit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non habuit ita apparentem

cognitionem quæ sufficit (1) ad obscuritatem fidei removendam quæ non removetur nisi per hoc quod prima veritas sit appa-rens.

AD SECUNDUM dicendum, quod Hugo a primo homine remo-vet cognitionem fidei talem qualis nobis competit, qui cogniti-
onem fidei habemus non per revelationem nobis factam, sed per hoc quod adhaeremus revelationibus aliis factis.

AD TERTIUM dicendum, quod experimentum illud quod homo habuit, non fuit tale quale est eorum qui Deum per essentiam vident, ut prius dictum est : unde non sufficit ad evacuandam fidem.

AD QUARTUM dicendum, quod Adam de Redemptore non ha-bebat fidem explicitè, sed tantum implicite, in quantum credebat Deum sibi sufficienter provisorum in his omnibus quæ suæ saluti necessaria essent.

ARTICULUS IV. — *Utrum Adam in statu innocentie habuit noti-
tiam creaturarum omnium.* (I part., quæst. xciv, art. 3.)

Quarto quaeritur, utrum Adam in statu innocentie habuit om-nium creaturarum notitiam; et videtur quod non. Non enim ha-buit notitiam futurorum, cum hoc solius Dei sit propriam, se-cundum illud Isa., xli, 23: *Annuntiate futura, et dicemus quia
dii estis eos.* Sed multa in creaturis futura erant. Ergo non om-nium creaturarum cognitionem habuit.

2. Præterea, sicut dicit Avicenna in VI de Natural., ad hoc sensus sunt animæ humanæ necessari, ut per eos scientiam perfectam rerum capiat. Si igitur anima Adæ scientiam omnium rerum habuit ex sua conditione, frustra sibi sensus collati fuis-sent : quod esse non potest, cum in operibus Dei nihil sit frus-tra. Ergo scientiam omnium non habuit.

3. Præterea, sicut Boetius in V de Consol. (metro III, parum ante fin.)

Nunc membrorum condita nube,
Non in lotum est oblita sui,
Summaque tenet, singula perdens.

Ubi ostenditur quod anima in principio suæ conditionis habet confusam cognitionem, qua sciuntur res in generali; non aut-tem distinctam, qua sciuntur singula in propriis naturis. Si igit-ur Adam talem cognitionem habuit qualem animam humanam in sui conditione decet habere, videtur quod non habuit crea-turarum cognitionem distincte, sed solum sub confusione quadam.

4. Præterea, cognitio propria non habetur de re aliqua nisi per ejus propriam speciem in anima existentem. Sed anima hu-mana, ut habetur ex verbis Philosophi in III de Anima (com. xiv), est in sui principio sicut tabula in qua nihil scriptum est. Ergo

(1) *Al.* sufficiebat.

non potuit habere Adam in principio suæ conditionis de rebus propriam cognitionem.

5. Sed dicendum, quod quamvis non haberet ex vi nature, habebat tamen ex dono divino. — Sed contra, omnes homines in sui principio quantum ad meritum pares sunt, et quantum ad naturam speciei consimiles. Si igitur perfecta rerum cognitio divinitus fuit Adæ collata in principio suæ conditionis, videtur quod pari ratione omnibus aliis hominibus in principio confer-tur; quod videtur esse falsum.

6. Præterea, nihil movetur ad perfectionem cognitionis quod est in termino perfectionis. Sed Adam movebatur ad per-fectionem cognitionis. Ergo non erat in termino cognitionis, quasi perfectam cognitionem habens creaturarum. Probatio mediæ. Intellectus, secundum Philosophum in III de Anima (com. xiv), nihil est eorum quæ sunt, antequam intelligat; postquam autem intelligit, est actu aliquid eorum quæ sunt; et ita quandoque est in actu aliquid eorum quæ sunt, quandoque non. Omne autem quod hoc modo se habet, est in motu ad actum perfectum. Ergo intellectus humanus in sui principio est in motu ad perfectam cognitionem; et ita intellectus Adæ in sui principio non erat in termino perfectæ scientiæ, sed in motu ad perfectionem.

7. Præterea, hoc pertinet ad excellentiam angelicæ naturæ quod Angeli mox in sui creatione cognitione omnium rerum naturalium implentur, secundum illud in lib. de Causis (propos. x): *Omnis intelligentia est plena formis.* Sed humana natura non pertingit ad excellentiam angelicæ naturæ. Ergo non fuit competens animæ primi hominis statim in principio omnium re-rum cognitionem habere.

8. Præterea, impossibile est quod intellectus intelligat nisi quando intellectus fit actu ipsum intelligibile. Sed intellectus humanus non potest simul in actu fieri plura intelligibilia. Ergo nec cognoscere; et ita non potuit primus homo simul omnium rerum notitiam habere.

9. Præterea, unius perfectibilis una est perfectio, quia una potentia non perficitur simul nisi uno actu unius generis; sicut in materia prima non potest esse nisi una forma substantialis, nec in corpore nisi unus color. Sed intellectus humanus est po-tentia perfectibilis per habitus scientiarum. Ergo impossibile est quod simul in anima sint plures habitus; et ita anima Adæ non potuit habere omnium rerum scientiam, cum diversæ res per di-versos habitus cognoscantur.

10. Præterea, si Adam cognovit omnes creaturas; aut eas cognovit in Verbo, aut in propria natura, aut in sua intelligentia. Sed non cognovit eas in Verbo, quia est cognitio beatorum vi-dentium Verbum; nec in propria natura, quia nondum erat in propria natura: nec iterum in propria intelligentia; non enim est contra perfectionem primi status ut superior potentia ab

inferiori accipiat, sicut imaginatio a sensu; et sic humanæ animæ competeat ut intellectus a sensu acciperet; et sic, cum non omnes creaturas percipisset per sensum, non poterat omnium intelligentia ejus esse cognitio. Ergo nullo modo omnium creaturarum scientiam habuit.

11. Præterea, Adam creatus fuit in statu quo proficere posset pari ratione secundum intellectum sicut et secundum affectum. Sed ille qui habet omnium rerum cognitionem, in ea proficere non potest. Ergo non habuit tunc omnium rerum scientiam.

12. Præterea, Augustinus dicere videtur, VIII super Genes. ad litteram (cap. viii et ix), quod Adam positus fuit in paradiso ad operandum, non propter necessitatem, sed propter delectationem agriculturæ, quæ contingit ex hoc quod cum rerum natura humana ratio quodam modo loquitur, cum positus seminibus, plantatis surrealibus, tamquam interrogetur quæ vis radicis et seminis quid possit, quidve non possit. Sed interrogare naturam de virtute naturæ nihil est aliud quam vires naturæ ex naturæ operibus visis agnoscere. Ergo Adam indigebat ex rebus accipere naturam rerum; et sic non habebat omnium creaturarum scientiam.

13. Præterea, Adam in statu innocentie non fuit perfectior Angelis beatis. Sed illi non omnia sciunt; unde beatus Dionysius, vii cap. cœl Hierar., dicit, quod inferiores a superioribus purgantur a nescientia. Ergo nec homo in statu innocentie omnia scivit.

14. Præterea, sicut dicit Augustinus in lib. de divinatione dæmonum (cap. v), secreta cordium scire non possunt, nisi quatenus innotescent ex motibus corporis. Cum igitur intellectus angelicus sit perspicacior intellectu humano, videtur quod nec Adam in statu innocentie potuit secreta cordium cognoscere; et sic non habebat omnium creaturarum notitiam.

1. Sed contra, Augustinus dicit in XIV de Civit. Dei (cap. x, parum a princ.), quod *in statu illo nihil aberat quod bona voluntas non adipisceretur*. Sed hoc bona voluntate velle poterat ut omnium scientiam haberet. Ergo omnium scientiam habuit.

2. Præterea, Adam magis erat ad imaginem secundum animam quam secundum corpus. Sed Adam fuit in ipsa prima conditione perfectus quantum ad corpus secundum ætatem; in statura, quantum ad omnia membra. Ergo etiam fuit secundum animam perfectus quantum ad omnem scientiam.

3. Præterea, perfectio naturæ conditæ major est quam perfectio naturæ lapsæ. Sed cognitio futurorum pertinet ad conditionem naturæ lapsæ; unde quidam Sanctorum in hanc perfectionem promoti sunt, ut futura cognoscerent per donum prophetiæ post lapsum naturæ. Ergo multo fortius Adam

habuit cognitionem futurorum, et multo magis presentium (1).

5. Præterea, nomina rerum debent esse consona earum proprietatibus. Sed Adam impositus rebus nomina, ut patet Genes., ii. Ergo ipse plenarie res cognovit.

Respondeo dicendum, quod in Adam duplex fuit cognitio; scilicet naturalis, et gratiæ. Cognitio autem naturalis humana ad illa potest se extendere quæcumque ductu naturalis rationis cognoscere possumus. Cujus quidem naturalis cognitionis est accipere principium et terminum. Principium autem ejus est in quadam confusa cognitione omnium; prout scilicet homini naturaliter inest cognitio universalium principiorum, in quibus, sicut in quibusdam seminibus, virtute præexistunt omnia scibilia quæ ratione naturali cognosci possunt. Sed hujus cognitionis terminus est quando ea quæ virtute in ipsis principiis sunt, explicantur in actum; sicut cum ex semine animalis, in quo virtute præexistunt omnia membra animalis, producit animal habens distincta et perfecta omnia membra, dicitur esse terminus generationis animalis.

Adam autem in principio suæ conditionis non solum oportuit ut haberet naturalium cognitionem quantum ad suum principium, sed quantum ad terminum; eo quod ipse condebatur ut pater totius humani generis. A patre autem filii accipere debent non solum esse per generationem, sed disciplinam per instructionem. Et quia non competit alicui esse principium secundum quod est in potentia, sed secundum quod est actu; ratione cujus, actus naturaliter est prior potentia, et naturæ operatio semper a perfectis incipit; inde est quod oportuit primum hominem mox in ipsa sui conditione constri in termino perfectionis et quantum ad corpus, ut esset conveniens principium generationis totius humani generis; et quantum ad cognitionem, ut esset sufficientis instructionis principium. Et sicut nihil in corpore ejus erat non explicitum in actu quod pertineret ad perfectionem corporis ipsius; ita quicquid seminaliter sive virtualiter erat in primis principiis rationis, totum erat explicitum secundum perfectam cognitionem eorum omnium ad quæ virtus primorum principiorum se extendere poterat.

Unde dicendum est, quod quicquid unquam homo aliquis de cognitione eorum naturali ingenio assequi potuit, hoc totum Adam naturali cognitione habitualiter scivit. Scivit etiam multa quæ sunt in creaturis quæ naturali cognitione cognosci non possunt, ad quæ scilicet vis primorum principiorum non se extendit; sicut futura contingentia, sicut cogitationes cordium, sicut dispositiones creaturarum, secundum quod subsunt divinæ providentiæ; tamen divinam providentiam comprehendere non poterat; unde nec ordinem ipsarum creaturarum, secundum quod divinæ providentiæ subsunt; quæ interdum creaturas ad multa ordinat

(1) Deest quartum argumentum.

supra naturæ facultatem; sed ad hæc aliquid cognoscenda adjuvabatur alia cognitione, quæ est cognitio gratiæ, per quam Deus ei interior loquebatur, ut dicit Augustinus, VIII super Genes. (cap. ult.). Sed in hac cognitione non instituebatur primus homo quasi in termino perfectionis ipsius existens, quia terminus gratiæ cognitionis non est nisi in visione gloriæ, ad quam ipse nondum pervenerat; et ideo hujusmodi omnia non cognoscebat, sed quantum de his sibi divinitus revelabatur. Et sic oportet utrisque rationibus respondere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quædam futura sunt quæ in suis causis naturaliter cognosci possunt; et istorum cognitionem Adam habuit. Aliorum autem quæ naturaliter cognosci non possunt, non omnium cognitionem habuit, sed eorum tantum quæ sibi fuerunt divinitus revelata.

AD SECUNDUM dicendum, quod Adam debuit habere omnia perfecte quæ natura humana requirit. Sicut autem vis augmentativa datur homini ut ad perfectam quantitatem perveniat; ita et sensus dantur animæ humanæ ut perfectionem scientiæ capiat. Sicut igitur Adam habuit augmentativam virtutem, non ut per eam cresceret, sed ut nihil deesset eorum quæ ad perfectionem naturæ requiruntur; ita etiam sensus habuit, non ut per eos scientiam acquireret, sed ut perfectam naturam haberet, ut iterum per sensus ea quæ habitualiter sciebat, experiretur.

AD TERTIUM dicendum, quod Adam aliud habuit in quantum constitutebatur totius humanæ naturæ principium, quam id quod communiter omnibus convenit. Competebat enim ei, in quantum erat totius humani generis instructor, ut non haberet confusam cognitionem, sed distinctam, qua instruere posset: et propter hoc etiam oportuit quod intellectus ejus non esset in sui principio sicut tabula non scripta, sed haberet plenam notitiam ex divina operatione. Nec hoc aliis competeat hominibus, qui non instituebantur ut principium humani generis.

Et per hoc patet solutio AD QUARTUM et QUINTUM et SEXTUM.

AD SEPTIMUM dicendum, quod hoc quod Angelus factus est in plena cognitione rerum naturalium competit ei ex debito suæ naturæ, non autem homini; sed ex operatione divina; et ideo adhuc remanet natura humana infra angelicam: sicut etiam corpus hominis naturaliter est imperfectius cœlesti corpore; quamvis corpus Adæ virtute divina, acceperit quantitatem perfectam in principio, quod cœlesti corpori ei debito suæ naturæ.

AD OCTAVUM dicendum, quod intellectus Adæ non poterat actu esse multa intelligibilia, quasi actu ab eis informatus; poterat tamen simul multis habitualiter informari.

AD NONUM dicendum, quod illa ratio procedit quando illa potentia totaliter perficitur per unam perfectionem, sicut forma substantialis perficit materiam, et color potentiam superficit;

sed unus habitus scientiæ non complet potentiam intellectus quantum ad omnia intelligibilia; et ideo non est simile.

AD DECIMUM dicendum, quod Adam habuit cognitionem omnium naturarum non in Verbo, sed in propria natura, et in sua intelligentia: qui quidem duplex modus cognoscendi non distinguitur penes species rerum prout eis aliquid cognoscitur, sed prout ipsæ sunt quæ cognoscuntur: quia etiam quando intellectus cognoscit res in propria natura, non cognoscit eas nisi per species quas penes se habet. Quando igitur per species quas penes se habet, ducitur intellectus in ipsas res quæ sunt extra animam, tunc dicitur cognoscere res in propria natura: quando autem intellectus consistit in ipsis speciebus, considerans naturam et dispositionem ipsam specierum, tunc dicitur cognoscere res in sua intelligentia; utpote cum intelligit se intelligere, et modum quo intelligit. Quod igitur dicit quod res nondum omnes erant in propria natura, et ita in propria natura cognosci non poterant, non sequitur. Cognoscere enim rem in propria natura dicitur dupliciter. Uno modo per modum enuntiationis; dum scilicet cognoscitur res ipsa in sua natura propria, quod non potest esse nisi quando in natura propria est; et sic Adam non cognovit omnes res in propria natura, quia nondum erant omnes in propria natura: nisi dicamus, quod non erant in propria natura perfecte, sed imperfecte: quia omnia quæ postmodum productæ sunt in operibus sex dierum, præcesserunt secundum aliquem modum, ut patet ex Augustino super Genes. (lib. V, cap. v). Alio modo dicitur quis cognoscere rem in propria natura per modum definitionis: scilicet dum cognoscit aliquis quid sit propria natura alicujus rei; et sic etiam res non existens potest in propria natura cognosci; ut si omnes leones essent mortui, possem scire quid sit leo; et sic res tunc non existentes Adam in propria natura cognoscere poterat. Similiter nihil prohibet quin omnes creaturæ per suas similitudines in ejus intelligentia essent, quamvis non omnes sensu comprehenderit; quia, etsi non sit contra dignitatem primi status quod potentia superior ab inferiori recipiat, erat tamen contra perfectionem quæ primo homini debebatur, ut conderetur sine plenitudine scientiæ, solummodo ex sensibus scientiam accepturus.

AD UNDECIMUM dicendum, quod Adam in cognitione proficere potuit dupliciter. Uno modo quantum ad ea quæ nescivit, ad quæ scilicet naturalis ratio se extendere non potest: in quibus potuit proficere partim ex revelatione divina, sicut in cognitione divinorum mysteriorum; partim ex sensuum experimento, sicut in futurorum cognitione, quæ cum adimplebantur, nota sibi fuissent, cum prius fuissent ignota. Alio modo quantum ad ea quæ sciebat: ut scilicet id quod sciebat tantummodo per scientiam mentis, postmodum posset cognoscere etiam per experientiam sensus.

AD DUODECIMUM dicendum, quod illa verba Augustini non sunt sic intelligenda ut intelligatur Adam ex naturæ operibus oportuisse naturæ virtutem cognoscere; sed quia naturam, quam interiori mente cognoscebat operari, experiebat secundum id quod in ejus notitia præexistebat; et hoc erat ei delectabile.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod Angeli non purgantur a nescientia rerum naturalium, sed a nescientia divinarum mysteriorum; quæ etiam nescientia in Adam fuit, ut dictum est; et ad hoc etiam ipse illuminatione angelica indignus.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod etiam abscondita eorum sunt de illis ad quæ cognoscenda ratio naturalis non se potest extendere; unde simile iudicium est de his, et cognitione futurorum contingentium.

AD PRIMUM in contrarium dicendum, quod Adam bona voluntate velle non poterat nisi quod ordinate volebat: hoc est ut hoc quod vellet, suo tempore appeteret habere; nec vellet id quod sibi non competeat.

AD SECUNDUM dicendum, quod Adam quantum ad corpus habuit perfectionem naturalem, non autem supernaturalem, quæ est perfectio gloriæ; unde non sequitur quod secundum animam habuit perfectionem cognitionis nisi naturalis.

AD TERTIUM dicendum, quod præcognitio futurorum est quidem perfectio naturæ humanæ, quia ea perficitur etiam post lapsum; non autem ita quod sit homini naturalis; unde non oportuit quod talem perfectionem Adam haberet. Soli enim Christo competit ut omnia ipsi sint collata quæ alii Sancti per gratiam habuerunt, eo quod ipse est nobis principium gratiæ, sicut Adam principium naturæ; ratione cuius perfectio naturalis cognitionis sibi debebatur.

AD QUARTUM dicendum, quod de ratione status innocentie erat ut Adam omnes virtutes haberet; quia quæcumque ei deessent, iustitiam originalem non haberet: non autem est de necessitate innocentie omnem cognitionem habere; unde non est simile.

AD ALIUD dicendum, Adam legitur animalibus nomina imposuisse, et eorum naturas novit plene, et per consequens omnium aliarum rerum naturalium: sed ex hoc non sequitur quod ea quæ sunt supra naturalem cognitionem, cognoverit.

ARTICULUS V. — *Utrum Adam in statu innocentie cognoverit seu viderit Angelos per essentiam.* (I part., quæst. xciv, art. 2.)

Quinto quæritur, utrum Adam in statu innocentie Angelos per essentiam viderit; et videtur quod sic. Dicit enim Gregorius, IV Dialog. (in princ.): *In paradiso homo assueverat verbis Dei perfrui, beatorum Angelorum spiritibus cordis nuntiata et celsitudine visionis interesse.* Ergo videtur quod per

altitudinem visionis suæ ad ipsos Angelos videndos attingerit.

2. Præterea, Genes., II, super illud: *Immisit Deus soporem, etc.*, dicit Glossa: *Ectasis recte intelligitur ad hoc inmissa, ut mens Adæ particeps angelicæ curiæ intraret in sanctuarium Dei, et intelligeret novissimam (1).* Sed non potuit esse particeps angelicæ curiæ nisi Angelos cognoverit. Ergo Angelorum notitiam habuit.

3. Præterea, Magister dicit in XXIII dist., II lib., quod homo scientiam habuit rerum propter se facturam. Sed inter alias creaturas Angelus propter hominem quodammodo facti sunt, ut Magister dicit, I dist., lib. II. Ergo habuit notitiam Angelorum.

4. Præterea, difficilius est facere aliquid quod est intelligibile in potentia, intelligibile actu, et intelligere illud, quam intelligere illud quod est de se actu intelligibile. Sed intellectus Adæ poterat facere species rerum materialium esse intelligibiles actu, quæ de se sunt intelligibiles in potentia, et per hoc intelligere res materiales. Ergo multo fortius poterat intelligere ipsas essentias Angelorum, quæ de se sunt intelligibiles actu, cum sint a materia immunes.

5. Præterea, quod aliquis non magis intelligat ea quæ de se sunt intelligibilia, contingit ex defectu intellectus sui. Sed Angelorum essentia sunt de se magis intelligibiles quam essentia rerum materialium; nec aliquis defectus in intellectu Adæ erat. Cum igitur cognosceret res materiales per essentiam, multo fortius Angelos per essentiam cognoscere poterat.

6. Præterea, intellectus potest intelligere res materiales, abstrahendo quidditatem a supposito materiali; et si illa quidditas est iterum suppositum habens quidditatem, poterit pari ratione ab illo quidditatem abstrahere; et cum non sit abire in infinitum, deveniet tandem ad hoc quod intelligit quidditatem aliquam simplicem, non habentem aliam quidditatem. Sed huiusmodi est quidditas substantiæ separatae, scilicet Angeli. Ergo intellectus Adæ potuit cognoscere Angeli essentiam.

7. Præterea, secundum Philosophum, III de Anima (com. VI et VII), intellectus propter hoc quod est potentia non conjuncta organo, non corrumpitur ab excellenti intelligibilis: non enim minus intelligit infima, postquam intellexit maxime intelligibile, sed magis; cuius contrarium in sensu accidit. Sed intellectus Adæ in statu innocentie erat integer et perfectus. Ergo non impediatur ab excellentia alicujus intelligibilis quin illud intelligere posset; et ita poterat Angelos per essentiam cognoscere, cum hanc cognitionem impedire non videatur nisi ipsius intelligibilis excellentia; ergo, etc.

8. Præterea, sicut supra, art. præc., dictum est, Adam mox conditus habuit omnem cognitionem ad quam naturaliter homo pervenire potest. Sed naturaliter homo pervenire potest ad hoc

(1) *Id.* in sanctuarium, et Dei intelligeret novissimam.

ut substantias separatas per essentiam cognoscat, ut patet ex multorum philosophorum sententiis quas Commentator tangit in III de Anima (com. xxxv). Ergo Adam Angelos cognoscebat per essentiam.

9. Præterea, constat quod Adam animam suam per essentiam noverat. Sed essentia animæ est a materia immunis, sicut et Angeli. Ergo et Angelum cognoscere per essentiam poterat.

10. Præterea, cognitio Adæ media fuit inter cognitionem nostram et cognitionem beatorum. Sed beati vident et cognoscunt essentiam Dei, nos autem cognoscimus essentias rerum materialium; inter Deum autem et res materiales sunt substantiæ spirituales, scilicet Angeli. Ergo Adam per essentiam Angelos cognovit.

Sed contra, nulla potentia in cognoscendo potest extendere se ultra suum objectum. Sed objecta animæ intellectivæ sunt phantasmata, ad quæ ita se habet anima intellectiva sicut sensus ad sensibilia, ut dicitur in III de Anima (com. xxx). Ergo anima nostra non potest se extendere ad cognoscendum nisi ea in quæ ex phantasmatibus devenire potest. Sed essentia Angelorum excedit omnia phantasmata. Ergo homo naturali cognitione, qua posuimus Adam perfectum, non potest pervenire ad hoc ut cognoscat Angelos per essentiam.

Sed dicendum, quod quamvis Angelus non possit per phantasmata apprehendi, tamen effectus ejus aliquis potest sub phantasmate deprehendi, et ex tali effectu potest Angelus cognosci. — Sed contra, nullus effectus qui non æquat suam causam, est sufficiens ad hoc quod per ipsum suæ causæ essentia cognoscatur; alias cognoscentes Deum ex creaturis, essentiam Dei viderent, quod falsum est. Sed effectus corporeus, qui solus in phantasmate deprehendi potest, est talis effectus qui non æquat virtutem Angeli. Ergo per hujusmodi effectum non potest cognosci de Angelo quid est, sed solum an sit.

Sed dicendum, quod Adam per aliquem effectum intelligibilem Angelos cognoscere poterat, secundum id quod dicit Avicenna (lib. III Metaph., capit. viii a med.), quod intelligentias esse in nobis, nihil aliud est quam impressiones earum esse in nobis. — Sed contra, quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum ejus in quo recipitur. Sed modus animæ humanæ est infra modum angelicæ naturæ. Ergo impressio facta ab Angelo in animam humanam, sive lumen angelicum, quo mentem illuminat, est in anima humana inferiori modo ab angelica natura. Cum igitur anima cognoscat aliquid per modum quo cognitum est in ipsa, anima per hujusmodi impressionem non pertinet ad cognoscendum Angelum, secundum quod est in essentia sua.

Respondeo dicendum, quod duplex est cognitio qua aliquid

cognosci potest. Una qua cognoscitur de re an sit; et sic Adam in statu innocentie Angelos cognoscebat et naturali cognitione, et divina revelatione, multo familiarius et plenius quam nos cognoscimus. Alia est qua cognoscitur de re quid est, et hoc est cognoscere rem per essentiam suam: et sic Adam, ut mihi videtur, Angelos in statu innocentie non cognoscebat. Cujus ratio est, quia duplex cognitio Adæ attribuitur; scilicet cognitio naturalis, et cognitio gratiæ.

Quod autem cognitio naturali Angelos per essentiam non cognoverit, ex hoc potest certum esse. In nullo enim genere potentia passiva naturalis se extendit ultra id ad quod se extendit potentia activa ejusdem generis; sicut potentia passiva in natura non invenitur nisi respectu eorum ad quæ aliqua potentia activa naturalis se potest extendere, ut Commentator dicit IX Metaph. (com. xi). In animæ autem humanæ intellectu duplex potentia invenitur: una quasi passiva, scilicet intellectus possibilis; et alia quasi activa, scilicet intellectus agens. Unde intellectus possibilis naturaliter non est in potentia ut in eo fiant nisi ea quæ intellectus agens natus est facere; quamvis per hoc non excludatur quin aliqua alia in eo fieri possint operatione divina, sicut et in natura corporali per operationem miraculi. Actione autem intellectus agentis non fiunt intelligibilia ea quæ sunt de se ipsis intelligibilia, cujusmodi sunt essentia Angelorum, sed ea quæ sunt de se ipsis potentia intelligibilia qualia sunt essentia rerum naturalium, quæ per sensum et imaginationem capiuntur; unde in intellectu possibili naturaliter non fiunt nisi illæ species intelligibiles quæ sunt a phantasmatibus abstractæ. Per hujusmodi autem species impossibile est pervenire ad intuendam essentiam substantiæ separate, cum sint improporcionabiles, et quasi alterius generis cum ipsis essentis spiritualibus. Et ideo naturali cognitione homo non potest pertingere ut cognoscat Angelos per essentiam.

Similiter nec Adam cognitione gratiæ hoc potuit. Cognitio enim gratiæ est elevatio quam cognitio naturæ; sed hæc elevatio potest intelligi vel quantum ad intelligibile, vel quantum ad modum intelligendi. Quantum ad intelligibile quidem per gratiam elevatur cognitio hominis sine mutatione status, sicut cum per gratiam fidei elevamur ad cognoscendum ea quæ sunt supra rationem; et similiter per gratiam prophetiæ; sed quantum ad modum cognoscendi non elevatur humana cognitio, nisi status mutetur. Modus autem quo naturaliter cognoscit intellectus ejus est ut a phantasmatibus accipiat, ut dicitur est, in isto art. Unde nisi homo in alium statum mutetur, oportet quod etiam in cognitione gratiæ, quæ est per revelationem divinam, semper intellectus inspiciat ad phantasmata; et hoc est quod Dionysius dicit (1 cap. cœl. Hierarch.), quod *impossibile est nobis aliter lucere divinum radium nisi varietate sacrorum velami-*

num circumcelatum. Adam autem in statu innocentie erat in statu vioris; unde in omni tali cognitione oportebat quod aspireret ad phantasmata. Isto autem modo cognoscendi non possunt essentiae Angelorum videri, ut jam dictum est.

Unde nec naturali cognitione nec gratuita Adam Angelos per essentiam cognovit; nisi forte ponamus eum per gratiam in altiore statu elevatum, sicut fuit Paulus in raptu.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ex illa auctoritate Gregorii non potest haberi nisi quod Adam Angelos cognoverit in quadam celsitudine visionis, non tamen tanta quæ pertingeret ad eorum essentiam.

AD SECUNDUM dicendum, quod si sopor Adæ intelligatur talis extasis fuisse qualis raptus Pauli, nihil prohiberet dici quin in illo raptu Angelos per essentiam viderit; sed hoc erat supra communem modum cognitionis qui tunc sibi competeat. Si autem sopor ille non talis extasis intelligatur fuisse, ut Adam secundum quod in statu beatorum elevaretur, sed sicut solet mens Prophetarum elevari ad divina mysteria intenda, sicut verba Glossæ sonare videntur: tunc dicitur particeps angelicæ curiæ fuisse per quadam cognitionis eminentiam, quæ tamen usque ad eorum essentiam non pertinebat.

AD TERTIUM dicendum, quod Adam habuit cognitionem Angelorum, in quantum erant propter ipsum facti. Scivit enim eos esse consortes suæ beatitudinis, et ministros suæ salutis in via, in quantum cognovit distinctionem ordinum et eorum officia multo melius quam nos cognoscamus.

AD QUARTUM dicendum, quod difficultas in intelligendo accidit dupliciter: uno modo ex parte cognoscibilis, alio modo ex parte cognoscentis. Ex parte cognoscibilis difficilius est facere aliquid intelligibile et intelligere ipsum, quam intelligere id quod est in se intelligibile; sed ex parte cognoscentis potest esse difficilius ad cognoscendum id (1) quod est in se intelligibile; et hoc convenit intellectui humano propter hoc quod non est proportionatus ad intelligendum naturaliter essentias separatas, ratione jam dicta, in corp. art.

AD QUINTUM dicendum, quod intellectus Adæ non patiebatur defectum alicujus perfectionis quæ sibi inesse deberet; habebat tamen aliquos defectus naturales, inter quos unus erat quod oportebat cum in cognoscendo ad phantasmata inspicere; quod quidem intellectui humano naturaliter convenit ex hoc quod est corpori unitus, et ex hoc quod per naturam suam est in infimis in ordine intellectuum.

AD SEXTUM dicendum, quod intellectus potest abstrahendo pervenire ad quidditatem rei naturalis non habentem aliam quidditatem; quam quidem intelligere potest, quia eam a phantasmatibus abstrahit, et est facta intelligibilis per lumen intel-

(1) *Al.* quam id.

etus agentis, ex quo habet quod ea possit perfici sicut propria perfectione; sed ex hac quidditate non potest assurgere ad cognoscendum essentiam substantiæ separatæ, eo quod ista quidditas est omnino deficiens a representatione illius quidditatis; cum non omnino eodem modo quidditatis inveniatur in substantiis et rebus materialibus, sed quasi æquivocè, ut dicit Commentator in III de Anima. Dato etiam quod per hanc quidditatem posset cognoscere quidditatem substantiæ separatæ in quodam communi, non tamen adhuc videret essentiam Angeli, ita quod sciret differentiam uniuscujusque essentiæ separatæ ab aliis essentis separatæ.

AD SEPTIMUM dicendum, quod intellectus humanus quamvis ab intelligibili excellenti non corrumpatur, tamen invenitur in eo defectus proportionis ad hoc quod naturaliter possit pertinere ad maxima intelligibilia; unde ex verbis Philosophi non potest haberi quod maxima intelligibilia intelligat; sed solum hoc quod si ea intelligeret, non minus intelligeret alia.

AD OCTAVUM dicendum, quod hanc quæstionem Philosophus insolutam dimisit in III de Anima (com. xxxvi), ubi quærit, utrum intellectus conjunctus possit separatæ intelligere; nec alibi invenitur eam solvisse in libris ejus qui ad nos pervenerunt. Sequentes vero ipsum, in hoc discordaverunt.

Quidam enim dixerunt, quod intellectus noster non potest pertinere ad intelligendum separatas essentias. Quidam vero posuerunt quod ad hoc pertinere possit. Horum autem quidam isti sunt rationibus insufficientibus, sicut Avempace, cujus est ratio inducta de quidditate, et Themistius, cujus est ratio inducta de facilitate intelligendi, quas Commentator in III de Anima (com. lv) solvit. Quidam vero uti sunt positionibus extraneis et contra fidem, sicut Alexander, et ipse Commentator aiunt. Alexander enim dicit, quod intellectus possibilis, cum sit generabilis et corruptibilis, secundum eum, nullo modo potest pertinere ad hoc quod substantias separatas intelligat; sed in fine suæ perfectionis pertingit ad hoc quod intelligentia agens, quam ponit quadam substantiam separatam, conjugatam nobis quasi forma; et in illo statu intelligimus per intelligentiam agentem, sicut nunc intelligimus per intellectum possibilem. Et quia intelligentia agens, cum sit substantia separatæ, intelligit substantias separatas; inde est quod in illo statu intelligimus substantias separatas; et in hoc consistit ultima felicitas hominis, secundum eum.

Sed quia non videtur esse possibile quod id quod est incorruptibile et separatum, ut intellectus agens, continuetur ut forma intellectui possibili, qui secundum Alexandrum est corruptibilis et materialis; ideo aliis visum est, quod ipse intellectus possibilis sit separatæ et incorruptibilis; unde Themistius dicit, quod intellectus possibilis est etiam separatæ; et quod in

natura est non solum intelligere res materiales, sed etiam substantias separatas: et quod intelligibilia ejus non sunt nova, sed æterna; et quod intellectus speculativus, quo nos intelligimus, est compositus ex intellectu agente et possibili. Sed si hoc est; cum intellectus possibilis a principio nobis continetur, tunc ab ipso principio substantias separatas cognoscere possumus.

Et ideo Commentator tertiam viam ponit mediam inter opinionem Alexandri et Themistii; dicit enim, intellectum possibilem esse separatum et æternum, in quo convenit cum Themistio, et differt ab Alexandro; dicit tamen intelligibilia speculativa esse nova, et effecta per actionem intellectus agentis: et in hoc convenit cum Alexandro, et differt a Themistio. Et hæc dicit habere duplex esse; unum quo fundatur in phantasmatibus, et secundum hoc sunt in nobis; aliud quo sunt in intellectu possibili, unde medianibus istis intelligibilibus intellectus possibilis nobis continuatur. Ad hæc autem intelligibilia intellectus agens se habet sicut forma ad materiam. Cum enim intellectus possibilis recipiat hujusmodi intelligibilia quæ in phantasmatibus fundantur, et iterum intellectum agentem; et intellectus agens sit perfectior; oportet quod proportio intellectus agentis ad hujusmodi intelligibilia quæ sunt in nobis, sit sicut proportio formæ ad materiam; sicut proportio lucis et coloris ad invicem, quæ recipiuntur in diaphano; et similiter est de omnibus receptis in uno, quorum unum est altero perfectius. Quando igitur in nobis completur generatio hujusmodi intelligibilium, tunc intellectus agens perfecte conjungitur nobis ut forma: et sic nos per intellectum agentem poterimus substantias separatas cognoscere, sicut possumus nos cognoscere per intellectum qui est in habitu.

Patet ex dictis istorum philosophorum quod non poterant invenire modum quo intelligeremus substantias separatas, nisi intelligendo per aliquam substantiam separatam. Quod autem intellectus possibilis et agens sint substantiæ separatæ, non est consonum veritati fidei, nec sententiæ Philosophi, qui in III de Anima (com. xvii et xviii) ponit intellectum agentem et possibilem esse aliquid humanæ animæ.

Et ideo hæc positio retenta, non videtur esse possibile quod naturali cognitione homo pertingat ad cognoscendum essentias separatas.

Ad nonum dicendum, quod homo in statu innocentie per hoc quod intelligebat aliquid intelligibile perfecte, cognoscebat perfecte actum intelligendi; et quia actus intelligendi est effectus proportionatus et adæquans virtutem a qua exit, inde est quod intelligebat perfecte essentiam animæ suæ. Sed ex hoc non sequitur quod intellexit essentiam Angeli; cum iste actus intelligendi non adæquet virtutem intellectus.

Ad decimum dicendum, quod sicut natura angelica est media inter naturam divinam et corporalem, ita cognitio qua cognoscitur essentia angelica, est media inter cognitionem qua cognoscitur essentia divina, et qua cognoscitur essentia rei materialis. Sed inter duo extrema possunt esse multa media: nec oportet quod quicumque excedit unum extremorum, pertingat ad quodlibet medium, sed pertingat ad aliquod medium; homo enim in statu innocentie ad aliquod medium pervenit, ad hoc scilicet ut notitiam Dei acciperet non ex sensibilibus creaturis, sed ex revelatione interna, non autem ad hoc medium ut cognosceret essentiam angelicam; ad quod tamen medium Angelus in sui creatione nondum beatus pervenit.

ARTICULUS VI. — *Utrum Adam in statu innocentie errare potuerit, sive decipi.* (Part. I, quæst. xciv, art. 4.)

Sexto quæritur, utrum Adam in statu innocentie errare potuerit sive decipi; et videtur quod sic. Quia, ut dicit Ambrosius (serm. xlii super Psalm. cxviii, circ. princ.), omne peccatum est ex errore. Sed Adam potuit peccare; ergo potuit errare.

2. Præterea, voluntas non est nisi de bono, vel æstimato bono. Cum autem voluntas est de bono, non peccatur. Nunquam ergo est peccatum nisi præcedat æstimatio qua æstimatur aliquid bonum et non est. Omnis autem talis æstimatio deceptio quodam est. Ergo Adam antequam peccaret, in statu innocentie deceptus fuit.

3. Præterea, Magister dicit, II Sent., dist. xxi, quod ideo mulier non horruit serpentem loquentem, quia cum noverit creatum esse, etiam officium loquenti a Deo accepisse putavit. Hoc autem falsum est. Ergo mulier falsum opinata est antequam peccaret; ergo decepta fuit.

4. Præterea, sicut Magister in eadem dist. dicit, et Augustinus, super Genes. ad litteram (lib. XI, cap. iii et xxvii), in tali specie permissus est venire diabolus in qua ejus malitia facile posset deprehendi. Sed in quacumque specie venisset, potuisset deprehendi, si homo in statu innocentie decipi non potuisset. Ergo decipi potuit.

5. Præterea, mulier, audita promissione serpentis, speravit illam se consequi posse; alias stulte appetisset, cum tamen stultitia ante peccatum non fuerit. Sed nullus sperat quod opinatur esse impossibile. Ergo, cum esset impossibile id quod diabolus promittebat, videtur quod mulier ante peccatum, hoc credens, decepta fuerit.

6. Præterea, intellectus hominis in statu innocentie collativus erat, et deliberatione indigens. Non autem indigebat nisi ad vitandum errorem. Ergo errare poterat in statu innocentie.

7. Præterea, intellectus diæmonis cum non sit corpori conjunctus, videtur esse multo perspicacior quam intellectus ho-